

Sygn. akt III CZP 38/20

UCHWAŁA

Dnia 2 lipca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa M. K.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Rejonowego w W., W. B. i A. O.
o zapłatę,

po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 2 lipca 2021 r.,

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w (...)

postanowieniem z dnia 3 kwietnia 2020 r., sygn. akt V ACz (...),

"Czy zwięzłe wskazanie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia przy wydaniu zarządzenia o zwrocie pozwu na podstawie art. 357 § 5 k.p.c. w zw. z art. 362 k.p.c. powoduje, że termin do złożenia zażalenia na to zarządzenie biegnie od dnia jego doręczenia?"

podjął uchwałę:

Termin do wniesienia zażalenia na zarządzenie o zwrocie pozwu, w którym wskazano zasadnicze powody rozstrzygnięcia, biegnie od dnia doręczenia uzasadnienia zgłoszonego na żądanie strony w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia.

UZASADNIENIE

M. K. w dniu 18 listopada 2020 r. wniósł do Sądu Okręgowego w W. pozew przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu i innym o zapłatę.

Zarządzeniem przewodniczącego z dnia 20 grudnia 2020 r. został wezwany do uzupełnienia w określonym terminie braków formalnych pozwu pod rygorem jego zwrotu. Powód w terminie złożył pismo procesowe uzupełniające braki pozwu, jednak pozew został zwrócony zarządzeniem sędziego z dnia 7 lutego 2020 r. W sentencji zarządzenia wskazano, że pozew został zwrócony bowiem „nie wszystkie braki formalne zostały usunięte, gdyż nadal: 1. Oczekiwany sposób zapłaty przez pozwanych nie jest sformułowany w sposób jednoznaczny (po 1/3 udziału lub solidarnie); 2. nie podano konkretnych działań lub zaniechań każdego z pozwanych, z których powód wywodzi roszczenie”.

Zarządzenie to doręczono powodowi w dniu 17 lutego 2020 r. razem z pouczeniem, w którym m.in. wskazano, że „uzasadnienie zarządzenia doręcza się tylko na wniosek”. Pouczenie zawiera również m.in. wskazanie, że „na zarządzenie przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji (tj. do Sądu Apelacyjnego w (...)), które wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone zarządzenie (tj. za pośrednictwem Sądu Okręgowego w W.) w terminie tygodnia od doręczenia zarządzenia z uzasadnieniem”, a także, iż „strona może wnieść zażalenie tylko w sytuacji, gdy wcześniej złożyła w terminie wniosek o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie zarządzenia z uzasadnieniem”.

W dniu 18 lutego 2018 r. powód wniósł - w związku z zarządzeniem z dnia 7 lutego 2020 r. i zwrotem pozwu - pismo procesowe nazwane zażaleniem. W piśmie tym wskazał dalsze argumenty uzasadniające powództwo, natomiast nie przedstawił zarzutów dotyczących zarządzenia o zwrocie pozwu. Pismo to potraktowane zostało zgodnie z jego nazwą i przekazane do Sądu Apelacyjnego w (...).

Postanowieniem z dnia 3 kwietnia 2020 r. Sąd Apelacyjny na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne sformułowane w sentencji. Wątpliwości Sądu drugiej instancji dotyczą tego, czy w obecnym stanie prawnym doręczenie podlegającego zaskarżeniu zarządzenia ze sporządzonym zgodnie z art. 357 § 5 w związku z art. 362 k.p.c. związłym wskazaniem zasadniczych powodów rozstrzygnięcia otwiera drogę do wniesienia zażalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne zostało przedstawione w sprawie wszczętej w dniu 18 listopada 2019 r., w stanie prawnym ukształtowanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469 ze zm.; dalej: ustawa nowelizująca), która weszła w życie w dniu 7 listopada 2019 r.

Zgodnie z art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c., który pozostał niezmienny, na zarządzenie o zwrocie pozwu przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji. Sposób wnoszenia zażaleń na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu nie został odrębnie uregulowany, zastosowanie mają przepisy dotyczące zaskarżania postanowień (art. 398 k.p.c.).

W dotychczasowym stanie prawnym sposób wnoszenia zażaleń na postanowienia, a także zrządzenia podlegające zaskarżeniu, nie budził wątpliwości. Zgodnie z art. 357 § 1 k.p.c., postanowienia ogłoszone na posiedzeniu jawnym podlegały uzasadnieniu tylko wtedy, gdy przysługiwał na nie zażalenie, i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia. Postanowienia należało doręczyć tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Postanowienia zaś wydane na posiedzeniu niejawnym sąd obowiązany był doręczyć z urzędu, a jeśli stronie przysługiwał środek zaskarżenia, postanowienie sąd doręczał z uzasadnieniem i pouczeniem - gdy strona występowała bez profesjonalnego pełnomocnika - o terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia. Po wejściu w życie ustawy nowelizującej przepis art. 357 § 1 pozostał niezmienny, zmiany dotknęły natomiast postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym. Dodany został § 2¹, zgodnie z którym takie postanowienie sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy podlega ono zaskarżeniu, i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia. Postanowienie z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Zrównano zatem sposób sporządzania i doręczania uzasadnień postanowień ogłoszonych na posiedzeniu jawnym i wydanych na posiedzeniu niejawnym. Jednocześnie zmianie

uległ § 3 art. 357 k.p.c. - zgodnie z nowym brzmieniem uzasadnienie postanowienia sporządza się w terminie tygodnia od dnia wpływu do właściwego sądu wniosku o doręczenie postanowienia z uzasadnieniem, a jeżeli wniosek był dotknięty brakami - od dnia usunięcia tych braków.

Przytoczone zmiany nie budzą wątpliwości interpretacyjnych. Ustawodawca jednak na nich nie poprzestał, bowiem ustawą nowelizującą dodano do art. 357 nowy § 5, wprowadzający termin „zasadnicze powody rozstrzygnięcia”, dotychczas występujący w art. 326 § 3 k.p.c. w dotychczasowym brzmieniu (przepis ten nie uległ zasadniczym zmianom). W myśl tego przepisu, po ogłoszeniu wyroku przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia.

Zgodnie zaś z art. 357 § 5 k.p.c., wydając postanowienie, nawet niepodlegające zaskarżeniu, sąd może przy nim zwięźle wskazać zasadnicze powody rozstrzygnięcia, jeżeli mając na względzie okoliczności sprawy uzna, że pozwoli to na usprawnienie postępowania. Rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego wymaga oceny, czy wskazanie w postanowieniu takich zasadniczych powodów rozstrzygnięcia otwiera drogę do wniesienia zażalenia, czy też, pomimo ich zamieszczenia w postanowieniu, konieczne jest zgłoszenie w terminie tygodniowym od dnia doręczenia postanowienia wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Jak wskazano wyżej, rozstrzygnięcie tej kwestii odnosi się także do zarządzeń podlegających zaskarżeniu (art. 362 k.p.c.).

Wymaga zatem rozważenia, czy art. 357 § 5 wprowadza wyjątek od wynikającej z art. 394 § 2 w związku z art. 357 § 2¹ k.p.c. zasady, że drogę do wniesienia zażalenia otwiera wniosek o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem. Za pozytywną odpowiedź na tak postawione pytanie przemawia wykładnia celowościowa. Poprzestanie na zasadniczych powodach rozstrzygnięcia może uzasadniać to, że niejednokrotnie pisemne uzasadnienie stanowi ich powtórzenie, a wymaganie zgłoszenia w takiej sytuacji wniosku o uzasadnienie stanowi dodatkowy i niezrozumiały obowiązek dla stron, zwłaszcza niezastępowanych przez profesjonalnego pełnomocnika, a ponadto

wydłuża postępowanie i jest sprzeczne z postulatem lojalności wobec stron. Wskazanie najistotniejszych powodów rozstrzygnięcia pozwala na sformułowanie zażalenia bez oczekiwania na doręczenie uzasadnienia, a w rezultacie na szybsze rozstrzygnięcie środka odwoławczego.

Pomimo tych względów jednak poprzestanie na tych argumentach wykładni celowościowej nie jest zasadne, zwłaszcza, że równoważą je argumenty przemawiające za tezą przeciwną, wywodzone z wykładni językowej i systemowej.

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że brzmienie ustawy zarówno przed wejściem w życie ustawy nowelizacyjnej, jak i w obecnym jej brzmieniu wskazuje na zróżnicowanie pojęć „zasadnicze powody rozstrzygnięcia” i „uzasadnienie”. W poprzednim stanie prawnym występowało rozróżnienie tych pojęć w art. 326 § 3 k.p.c., odnoszącym się do ogłoszenia sentencji wyroku. W zdaniu drugim wskazano m.in., że po ogłoszeniu sentencji przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia albo wygłasza uzasadnienie. Użycie spójnika „albo” wyraźnie wskazuje, że nie są to pojęcia równoznaczne. Sposób sporządzania uzasadnienia regulują art. 328 § 1 i art. 327¹ § 3 k.p.c. Wskazują one elementy, jakie powinny znaleźć się w uzasadnieniu, oraz, że uzasadnienie powinno być sformułowane w sposób „zwięzły”, brak zaś odrębnej regulacji dotyczącej tego, w jaki sposób należy sformułować zasadnicze powody rozstrzygnięcia. Co więcej, z § 1¹ art. 328 wynika, że w razie wygłoszenia transkrybowanego uzasadnienia nie podaje się odrębnie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, są to zatem pojęcia znaczeniowo różne.

Przepisy dotyczące postanowień również nie pozwalają na konkluzję, że wskazanie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia może być równoznaczne ze sporządzeniem uzasadnienia, zwłaszcza, że przepisy o wyrokach, a więc także o ich uzasadnianiu i podawaniu zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, stosuje się odpowiednio do postanowień i zarządzeń (art. 361 i 362 k.p.c.). Zgodnie zaś z art. 394 § 2 k.p.c., termin do wniesienia zażalenia na postanowienie (zarządzenie) otwiera doręczenie postanowienia z uzasadnieniem, a nie ze wskazaniem zasadniczych powodów rozstrzygnięcia. Wyjątek dotyczy sytuacji, w której sąd odstąpił od sporządzenia uzasadnienia, co jest jednak możliwe tylko w wypadku

określonym w art. 357 § 6 k.p.c., niemającym związku z przedstawionym zagadnieniem prawnym.

Należy też zwrócić uwagę na uzasadnienie projektu ustawy nowelizacyjnej, w którym wskazano, że uzasadnienie postanowienia nie musi być pełne, można je ograniczyć do wskazania kwestii najistotniejszych dla strony. Uzasadnienie projektu jednak nie jest spójne z brzmieniem art. 327¹ § 2, art. 328 § 1, art. 361 i 362 k.p.c. Uzasadnienie zaskarżalnego postanowienia i zarządzenia powinno bowiem zawierać wszystkie istotne przyczyny rozstrzygnięcia, a nie tylko „zasadnicze” czy „najistotniejsze” dla strony. Niezależnie od tego, o podaniu zasadniczych powodów rozstrzygnięcia decyduje sąd, a decyzja w tej kwestii oparta jest na kryterium pozaustawowym. Strona nie ma więc wpływu na to, czy doręczone jej postanowienie zawiera ten element, czy nie, ani nie może się jego zamieszczenia domagać.

Nie można więc zasadnie przyjąć, że sporządzenie - w sposób fakultatywny i oparty na pozaustawowych przesłankach - zasadniczych powodów rozstrzygnięcia wyłącza wynikającą z art. 357 § 2 i 2¹ w związku z art. 394 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. zasadę, że dopuszczalność zażalenia na wydane na posiedzeniu niejawnym postanowienie (zarządzenie) zależy m. in. od złożenia w terminie opłaconego wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia i doręczenie go wraz z uzasadnieniem. Zasadę tę potwierdza art. 25 lit. b ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 755), stanowiący, że od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem zgłoszonego w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia albo doręczenia tego orzeczenia albo zarządzenia pobiera się opłatę stałą w kwocie 100 zł.

Trzeba wreszcie zwrócić ubocznie uwagę na konstrukcję zarządzenia, którego doręczenie stało się przyczynkiem przedstawionego zagadnienia prawnego. Zarządzenie to zostało sporządzone w ten sposób, że zasadnicze powody rozstrzygnięcia zamieszczono w jego sentencji, pod którą został złożony podpis przewodniczącego. Jeżeli uznać, że stanowi razem jeden dokument, zawierający sentencję i zasadnicze powody rozstrzygnięcia równoznaczne z uzasadnieniem,

to orzeczenie takie należy uznać za nieistniejące. Ugruntowane orzecznictwo Sądu Najwyższego wskazuje bowiem, że jeżeli wydane na posiedzeniu niejawnym postanowienie tzw. formalne, podlegające zaskarżeniu, zostało skonstruowane w ten sposób, że wraz z uzasadnieniem stanowi jeden dokument, to podpisanie przez skład sądu tylko uzasadnienia - przy braku podpisu pod sentencją - powoduje, że takie postanowienie w znaczeniu prawnoprocesowym nie istnieje (zob. m. in. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 84/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 140, postanowienie z dnia 3 grudnia 2003 r., I CZ 140/03, nie publ.). Jeżeli zaś uznać, że zarządzenie zawiera tylko sentencję, to nie zawiera uzasadnienia, a więc jego doręczenie nie otwiera drogi do wniesienia zażalenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak w sentencji.

jw